

Paraules clau del tema 3_

ACNUR.

Alt Comissionat de les **Nacions Unides** per els Refugiats. Organisme del sistema de Nacions Unides, amb seu a Ginebra, encarregat de donar ajuda a la població civil afectada per les guerres o catàstrofes.

<http://www.acnur.org/>

Baby boom.

Expressió d'origen anglosaxó que s'usa per a designar els períodes en els que s'enregistren taxes anormalment elevades de natalitat. Després de la Segona Guerra Mundial, molts països europeus van viure una etapa **d'expansió demogràfica** sense precedents, pel que la idea de Baby boom s'associa a l'augment de la natalitat durant l'etapa de creixement econòmic i plena ocupació que sol seguir a un conflicte bèl·lic. A Espanya, encara que amb cert retard si es tenen en compte els anys de la Guerra Civil, aquest fenomen es va donar entre 1955 i 1975.

Bomba demogràfica.

En alguns estudiosos de la població, concepte que els serveix per a advertir dels perills que comporta en certes regions del món l'augment desmesurat de la població i l'empobriment general dels recursos. Sovint aquest concepte **alarmista** i poc rigorós s'associa als suposats perills que es podrien derivar de l'elevat creixement natural d'alguns països pobres, especialment de religió musulmana (bomba demogràfica dels països pobres, bomba demogràfica islàmica).

Capacitat de càrrega.

Segons els defensors de l'anomenat "**creixement sostenible**", nombre d'éssers vius de tota espècie que un hàbitat pot suportar de manera indefinida.

Capacitat de càrrega humana.

Nombre més elevat d'éssers humans que un hàbitat pot suportar de manera indefinida a partir de la capacitat de producció d'**aliments**, més els nivells de **consum** de tota mena de productes no alimentaris, més la quantitat de **residus** generats.

Cens General de Població.

LLlistat oficial o padró estadístic de la població d'un Estat. L'Organització de les Nacions Unides (ONU) recomana que tots els censos generals de població continguin informació almenys sobre les **onze qüestions següents**: població total, classificació per sexe, edat, estat civil, lloc de naixement, nacionalitat, llengua parlada, grau d'instrucció, característiques econòmiques, dades de fecunditat i informació sobre els habitatges. El cens és un document secret i les seves dades només es poden publicar de forma global. El cens abasta tot el territori nacional i es realitza sota la responsabilitat de l'Estat. Les seves dades tenen caràcter oficial. És, per tant, un estudi de demografia estàtica molt costós i laboriós, pel que els Estats solen fer-lo només una vegada cada deu anys. A Espanya, des de 1981, el cens es realitza els anys acabats en 1. El primer cens modern es va fer a Suècia l'any 1750. Catalunya, durant l'ocupació napoleònica, fou inclosa en el primer cens modern francès (1801). A Espanya el primer cens modern data de 1857.

Creixement real (o creixement global).

Expressa el creixement d'una població (positiu o negatiu) en un període determinat a partir de sumar el **saldo natural** i el **saldo migratori**.

Demografia.

Estudi estadístic d'una població i dels diferents fenòmens que influeixen en la seva composició i evolució. Es parla de **demografia estàtica** quan s'interpreten les dades estadístiques d'una població en un moment determinat. L'estudi i interpretació de la variació de les dades estadístiques d'una població al llarg d'un període es coneix com a **demografia dinàmica**. Es distingeix també entre **demografia quantitativa**, quan l'interès se centra en l'aspecte purament numèric dels fenòmens demogràfics, i **demografia qualitativa** quan es fan intervenir elements de diversa índole (biològics, econòmics, socials, culturals, etc.) per explicar les variacions quantitatives observades.

Densitat de població (o població relativa).

Nombre **d'habitants per quilòmetre quadrat**. Si dividim la població del món per la superfície de les terres emergides (6.300.000 milions d'habitants entre 149.000.000 Km²), el quocient 42,28, ens dona la **densitat mitja de la població del món** : 42,3 habitants per Km².

Ecumene.

Del grec *oikouméne*, la **terra habitada**, que es deriva d'*oikos*, casa. Conjunt de les terres permanentment habitades. S'oposa a **anecumene**, sempre deshabitada. El límit entre totes dues àrees es denomina **límit anecumènic**. El concepte ecumene ja el trobem a **Eratòstenes** (Cirene, 276 - Alexandria 194 a. C.), que en discutir sobre l'esfericitat de la Terra i plantejar el problema de les seves dimensions (va ser el primer en mesurar el meridià terrestre amb extraordinària exactitud, així com la distància de la Terra a la Lluna i al Sol), afirmava que la gran illa del món o *ecumene* era una massa continental voltada per mar.

Esperança de vida.

Duració mitja de la vida dels individus d'una població a partir d'una edat determinada. Si el que és té en compte és el cicle vital complet tenim l' **esperança de vida al néixer** (número d'anys que viurà per terme mig un individu de 24 hores d'edat). Normalment en les estadístiques que reflecteixen l'esperança de vida, es diferencien les poblacions segons el sexe.

Explosió demogràfica.

Concepte metafòric que alguns demògrafs utilitzen per a designar el període de **creixement exponencial** de la població que es va iniciar durant la Primera Revolució Industrial i que va assolir els seus nivells més elevats en el s.XX.

Fecunditat.

Nombre mig de **fills que tenen les dones** d'un àmbit territorial concret en un any. Per a mesurar-la és necessari delimitar la variable que volem mesurar, perquè els resultats seran diferents si considerem a totes les dones que hi viuen en un moment donat (**fecunditat bruta**), o si només considerem les dones en edat fèrtil (de 15 a 49 anys). Segons l'IDESCAT la fecunditat catalana es va situar en el 2004 en 1,41 fills per dona. <http://www.idescat.net>

INE.

Instituto Nacional de Estadística.

Llindar de renovació generacional.

Número mínim de fills que han de tenir les dones d'un àmbit territorial concret perquè en la següent generació hi hagi un número equivalent de mares. Degut a que estadísticament el número de nens que neixen es lleugerament superior al de nenes, el llindar mínim se situa en **2,1 fills/dona** . Actualment, en la majoria de països industrialitzats la taxa de fecunditat es troba per sota d'aquesta xifra.

Malthus.

Autor de Assaig sobre la llei de població (1789) i Principis d'economia política (1817). En un intent per a defensar els privilegis dels terratinents, Malthus va voler explicar les desigualtats econòmiques recorrent a les lleis "naturals". Afirmava que la població creixia en **progressió geomètrica**, mentre que els medis de subsistència en el millor dels casos augmentaven en **progressió aritmètica**. Va recolzar la seva tesi sobre l'augment de la població presentant l'exemple dels Estats Units, sense tenir en compte l'impacte de la immigració; pel que feia al creixement de la producció dels medis de subsistència va prendre com a exemple els endarrerits països colonials. Així, va arribar a la conclusió de que la misèria i la penosa situació de les classes populars són una conseqüència de la superpoblació absoluta, és a dir, es deuen a que els individus es reproduïxen més ràpidament que el ritme en que augmenten les medis de subsistència. Al seu entendre, els principals mitjans per evitar aquesta discordança són les malalties epidèmiques, la fam, les guerres, la renúncia al matrimoni i la limitació de la natalitat. D'aquí que els programes actuals de limitació de la natalitat, sobre tot si són poc ètics, sovint és qualifiquin de **malthusians o neomalthusians** .

Migracions.

Canvis de residència que efectuen els emigrants. Un **migrant és emigrant** respecte als individus de la població que abandona, i **immigrant** respecte al individu del lloc on estableix la seva nova residència. La condició de migrant es perd quan l'individu s'integra en el seu nou destí. Les migracions massives des d'un mateix origen cap a un mateix destí determinen els **fluxos migratoris** . Els fluxos migratoris poden ser **interns** (dins d'un mateix Estat) o **internacionals** .

Mortalitat.

Nombre de **defuncions** que s'enregistren en un any en una població determinada. Normalment s'expressa en forma de taxa. La **taxa de mortalitat** és el resultat de dividir el número de defuncions per la població total i multiplicar el resultat per cent o per mil.

Mortalitat infantil.

Nombre **d'infants nascuts vius que moren abans de l'any de vida**. També es pot calcular la mortalitat infantil abans dels dos, tres, quatre o cinc anys de vida. Normalment s'expressa en forma de taxa. La **taxa de mortalitat infantil** es considera un indicador molt fiable del nivell de desenvolupament humà d'una població.

Moviments de població.

Variacions estadístiques dels contingents d'una població donada al llarg d'un període de temps determinat. Els **moviments naturals** expressen les variacions numèriques degudes al **saldo natural o vegetatiu (o creixement natural)** , és a dir, a la diferència entre la **natalitat i la mortalitat**. Els **moviments migratoris** expressen les variacions degudes al **saldo migratori** , és a dir, a la diferència entre la immigració i l'emigració .

Natalitat.

Nombre de **naixements** que s'enregistren en un any en una població determinada. Normalment s'expressa en forma de taxa. La **taxa de natalitat** és el resultat de dividir el número de naixements per la població total i multiplicar el resultat per cent o per mil.

Padró municipal.

Instrument públic i feient a tots els efectes administratius que conté la relació dels habitants dels termes municipals. Es tracta d'un document dinàmic a càrrec dels **ajuntaments** que s'ha d'actualitzar constantment amb els canvis de residència i els originats pels matrimonis, naixements i defuncions. Tots els padrons han de contenir una informació mínima comú, bàsicament el nom i cognoms de les persones, la situació de residència, el sexe, estat civil, parentiu o relació amb el cap de família, lloc i data de naixement, nacionalitat, nivell d'instrucció i ocupació. El padró municipal és públic i alguns dels seus resultats es poden consultar de manera individualitzada.

Piràmide de població.

És una **forma gràfica** de representar l'estructura d'una població segons l'edat i el sexe, a fi d'obtenir una percepció fàcil i ràpida de fenòmens demogràfics diversos, com són l'envelliment, els contingents de població activa o passiva, els desequilibris entre sexes (**masculinitat i feminitat**), les diferències de contingents entre generacions, o l'efecte demogràfic de migracions massives, o de catàstrofes naturals i de guerres. Els segments de població se solen representar establerts en grups de cinc anys, en un diagrama de barres horitzontals doble que parteix d'un eix comú. Les dones generalment se situen a la dreta i els homes a l'esquerra. L'anàlisi de l' **evolució d'una piràmide d'edats** resulta imprescindible en els estudis de **prospectiva demogràfica** (previsions de futur).

Població activa.

Persones en edat de treballar (**16-65 anys**) que treballen realment o que no treballen per impediments no desitjats (atur, malaltia, etc.).

Població passiva.

Comprèn tots aquells membres de la societat que no treballen, o bé perquè no volen, o bé perquè no els correspon legalment (menors, estudiants, mestresses de casa, jubilats, etc.).

Política del fill únic.

Política dissenyada pel **Partit Comunista de Xina** per exercir un control estricte dels naixements en el país més poblat del món. La "política del fill únic" es va establir a finals dels anys setanta i es basa en una sèrie de mesures legals que sancionen a les famílies xineses **han** si tenen un segon fill. Per a les **nacionalitats minoritàries** presents a Xina, aquestes mesures són més flexibles. En els anys 80, els avortaments i les esterilitzacions per la força van ser la norma, especialment en les localitats petites. Avui dia aquests excessos han disminuït, en part per la millora general del nivell de vida. En un país on les nenes acabades de néixer eren tradicionalment descuidades o, en els casos més extrems, directament abandonades, la proporció és encara de 107 nens per cada cent nenes.

Refugiat.

Segons la **Convenció de Ginebra** sobre l' **Estatut dels Refugiats** de 1951, es considera Refugiat una persona que " té fonamentat temor de ser perseguida a causa de la seva raça, religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social o d'opinió política ; i que al trobar-se fora del país de la seva nacionalitat no pot o no vol, degut al seu temor, acollir-se a la protecció del seu propi país" .

Règim demogràfic.

Model teòric que relaciona en un mateix gràfic l'evolució de les variables natalitat i mortalitat, a fi d'explicar el canvis de comportament entre les taxes de natalitat i de mortalitat de les societats tradicionals (**Règim demogràfic antic**) i les societats modernes (**Règim demogràfic modern**). En principi, en les societats tradicionals s'obtenia una situació d' **equilibri demogràfic** degut a que les elevades taxes de mortalitat anul·laven l'expansió demogràfica de l' elevada natalitat característica de les societats sense **planificació familiar**. En les societats modernes és dona també una situació d'equilibri demogràfic, però de signe contrari, ja que la baixa taxa de mortalitat es compensa amb una taxa també baixa de natalitat. Durant l'etapa de transició d'un règim a un altre (**Règim demogràfic de transició**), s'enregistren elevades taxes de creixement natural degut a que la caiguda de la taxa de mortalitat no es sincrònica a la caiguda de la taxa de natalitat, que durant un període, més o menys llarg, es manté elevada.

Tercer Món.

Expressió adoptada pel demògraf francès, **Alfred Sauvy**, a principis del anys 50 en un article aparegut en el diari France-Observateur , en el que parlava "D'aquest tercer món, ignorat, explotat, despreciat, com el Tercer Estat, que vol, ell també, ser algú" . La intenció de Sauvy era crear un concepte que relacionés la capacitat dels nous països sorgits de la descolonització (la majoria d'ells amb una situació econòmica molt precària) amb la força reivindicativa que va portar al tercer estament francès a una lluita revolucionària per acabar amb els privilegis i les injustícies de la societat de l'**Antic Règim**. Sauvy, conscient de la rapidesa amb que el seu concepte va ser utilitzat en el discurs intel·lectual mundial, el va omplir encara de més contingut en el pròleg que va escriure el 1956 per a un llibre dirigit per Georges Balandrier, que es va titular Le Tiers Monde, sousdéveloppement et développement (PUF, París). En aquest escrit, Sauvy presenta als països sorgits de la descolonització com una autèntica tercera força, capaç de mantenir-se al marge de la política de blocs per a crear una alternativa als mesquins interessos de la Guerra Freda. Enlloc parla Sauvy de Tercer Món com si fes referència a una classificació ordinal. En la idea de Sauvy, Tercer Món, no és sinònim de tercera fila, sinó un concepte que vol referir-se, amb tota la seva càrrega històrica, a unes frases del conegut text de Sieyès, escrit el gener de 1789, pocs mesos abans de que esclatés la Revolució Francesa, "Què és el Tercer Estat? Ho és tot. Què ha estat fins ara? No ha estat res. Què reclama? Arribar a ser algú. Malgrat que el seu origen és prou clar, alguns autors actuals usen el concepte Tercer Món en un sentit ordinal (que, com s'ha vist, no té res a veure amb la idea inicial) i situen els països que l'integren en un espai diferent del que consideren Primer Món (països capitalistes tècnicament avançats), i Segon Món (antics països socialistes). En aquest cas Tercer Món queda dotat d'una càrrega negativa i designa els països pobres o subdesenvolupats.

UNFPA o FNUAP .

Fons de les Nacions Unides per a la Població. Principal organització internacional que presta atenció respecte de qüestions de població.
<http://www.unfpa.org/>